

**ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԸ 1960-2000-ԱԿԱՆ ԹԹ.
ՀԱՄԱՌՈՏ ԱԿՆԱՐԿ**

«Աշխատանքային միգրացիան» որպես երևույթ բավական մեծ չափերի հասել է XIX դարում, երբ հազարավոր մարդիկ մեկնեցին Եվրոպայից ԱՄՆ իրենց «ամերիկյան երազանքին» հասնելու համար: XX դարի սկզբին պատմական, քաղաքական ու տնտեսական հանգամանքների պատճառներով նվազելով՝ այն նոր թափ ստացավ 1960-ականներին, ընդ որում՝ այս անգամ ԱՄՆ-ից բացի աշխատանքային միգրանտների նպատակակետը դարձավ Արևմտյան Եվրոպան, մասնավորապես՝ Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետությունը: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի արդյունքում մասնատված, հիմնահատակ ավերված ու հսկայական մարդկային կորուստներ կրած այդ երկրին արդեն 1950 թ. հաջողվեց վերականգնել արդյունաբերության նախապատերազմյան մակարդակը, իսկ 1956 թ. ավելացնել այն կրկնակի: Աշխարհը սկսեց խոսել «գերմանական տնտեսական հրաշքի» մասին: Սակայն ինչքան զարգանում էր տնտեսությունը, այնքան ավելի ակնառու էր դառնում աշխատող ձեռքերի պակասը: Բավական խոսուն է հենց միայն այն փաստը, որ 1961 թ. գործազուրկների թիվը երկրում 94 856 էր, իսկ թափուր աշխատատեղերի քանակը՝ 572 758⁵³⁸:

Աշխատանքի ներքին շուկայում առաջացած բացը գերմանական իշխանությունները որոշեցին լրացնել ավելի թույլ զարգացած երկրների հետ հյուր-աշխատողներ (գերմ. *Gastarbeiter*) հրավիրելու վերաբերյալ միջպետական պայմանագրերի կնքելու միջոցով: Առաջին նման պայմանագիրը Գերմանիան կնքեց 1955 թ. Իտալիայի հետ⁵³⁹, այնուհետև 1961 թ. Թուրքիայի, 1962 թ. Իսպանիայի, 1963 թ. Հունաստանի, 1964 թ. Պորտուգալիայի, 1965 թ. Թունիսի և 1968 թ. Հարավսլավիայի հետ⁵⁴⁰: Այս քաղաքականության արդյունքում Գերմանիայում ձևավորվեցին տարբեր մեծ ու փոքր էթնոկրոնական համայնքներ, որոնք ժամանակի ընթացքում դարձան երկրի ներքին ու արտաքին կյանքի անբաժանելի մասը:

Թեև Գերմանիայում պաշտոնապես փոքրամասնության կարգավիճակ և դրանից բխող իրավունքներ ունեն միայն լուծյան սերբերը, ֆրիզները և դանիացիները, սակայն գերմանաբնակ այլազգիների շարքում թե՛ թվով, թե՛ ունեցած ազդեցությամբ, և թե՛ առկա խնդիրներով առանձնանում են թուրքերը: Անշուշտ, թուրքական համայնքի ճշգրիտ թվաքանակը ասելը դժվար է. մի կողմից հարյուր հազարավոր ապօրինի միգրանտներ դուրս են մնում պաշտոնական վիճակագրությունից, մյուս կողմից էլ գերմանական քաղաքացիություն ստացողները ավտոմատ կերպով գերմանացի են համարվում, քանի որ գերմանական անձնագրերում ազգային պատկանելությունը չի նշվում: Սակայն, տարբեր հետազոտողների կարծիքով, ներկայումս Գերմանիայում բնակվում է մոտ 3 միլիոն թուրք⁵⁴¹:

2011 թ. երկու երկրների ղեկավարների ներկայությամբ պաշտոնապես նշվեց առաջին թուրք աշխատողների Գերմանիա գալու հիսունամյակը: Անցած տարիների ընթացքում թուրքերը կարողացել են փոքրիշատե հարմարվել ընդունող հասարակության հետ և հասնել բարեկեցության որոշակի մակարդակի: Գերմանացիներն էլ իրենց հերթին,

⁵³⁸ Turan K., *Almanya'da Türk olmak*, İstanbul, 1992, s. 14.

⁵³⁹ Hoff H., *Fifty Years after the invite, Turks Are Still Outsiders in Germany*, [http:// www.time.com/time/world/article/0,8599,2026645,00.html](http://www.time.com/time/world/article/0,8599,2026645,00.html)

⁵⁴⁰ Keskin, H., *Göçün 50 yılında Türklerin Gölgesinde Almanya. Geleceğe yönelik uyum politikası için görüşler*, İstanbul, 2011, s. 37.

⁵⁴¹ Նույն տեղում, էջ 55:

ըստ էության, հաշտվել են մուսուլման հարևանների գոյության մտքի հետ: Սակայն այսօր դեռ վաղ է խոսել վերջնական ինտեգրացիայի կամ գոնե երկխոսության ամբողջական եզրեր գտնելու մասին:

Սույն հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել Գերմանիայի թուրքական համայնքի ստեղծման և կայացման պատմությունը, ներկայացնել առկա խնդիրներն ու հնարավոր հետագա զարգացումները: Թեև առաջին թուրքերը Գերմանիայում հայտնվել ու մշտական բնակություն են հաստատել դեռևս Օսմանյան կայսրության եվրոպական արշավանքների ընթացքում, բայց մինչև XX դարի կեսերը երկրում թուրքական կազմակերպված համայնք գոյություն չի ունեցել: Ինչպես վերը նշվեց, Գերմանիա թուրքերի զանգվածային արտագաղթի հիմք հանդիսացավ 1961 թ. հոկտեմբերի 30-ին Անկարայում ստորագրված պայմանագիրը⁵⁴²: Նման պայմանագիր ստորագրելու առաջարկ թուրքական իշխանություններին արել էր Գերմանիայի նախագահ Թեոդոր Հոյսը 1957 թ. Թուրքիա իր կատարած պաշտոնական այցի ընթացքում: 1950-ականների վերջում բնակչության արագ աճի, ահռելի չափերի հասնող գործազրկության, աղքատության տարածման, գյուղաբնակների հողազրկության, ռազմական ծախսերի մեծացման, տնտեսական և քաղաքական մի շարք խնդիրների պատճառով⁵⁴³ ծանր վիճակում գտնվող Թուրքիայի կառավարող շրջանակներին նման պայմանագիրը հնարավորություն էր տալու մի կողմից նվազեցնել գործազուրկների թիվը և էականորեն թուլացնել առկա սոցիալական լարվածությունը, մյուս կողմից՝ հարստացնել երկիրը արտերկրում աշխատող հայրենակիցների ուղարկած գումարներով, իսկ նրանց վերադարձից հետո Եվրոպայի առաջատար երկրում ձեռք բերված փորձը կիրառել սեփական տնտեսության մեջ: Այս պայմաններից ելնելով՝ թուրքական իշխանությունները համաձայնվեցին պայմանագիր կնքել ոչ միայն Գերմանիայի, այլև հետագա տարիներին Բելգիայի, Հոլանդիայի, Ավստրիայի, Ֆրանսիայի, Շվեդիայի, Մերձավոր Արևելքի նավթային պետությունների և անգամ Ավստրալիայի հետ:

Վերոհիշյալ Անկարայի պայմանագիրը նախատեսում էր երկու, առավելագույնը երեք տարին մեկ անգամ հյուր-աշխատողների կազմի փոփոխություն: Ընդ որում, ընտանիքի վերամիավորումը արգելվում էր: Այսինքն, սկզբում թուրքերի Գերմանիայում մշտական բնակության մասին խոսք չկար: Մարդիկ ուզում էին գնալ արտերկիր, փող աշխատել, վերադառնալ և կուտակած գումարով ավելի բարեկեցիկ ապրել Թուրքիայում: Մեկնել ցանկացողները հայտ էին ներկայացնում Ստամբուլում գործող Գերմանական համագործակցության բյուրոյի տարածաշրջանային մասնաճյուղեր, ուր անց էր կացվում նախնական հարցազրույց: Հարցազրույցը հաջողությամբ հաղթահարողներին հրավիրում էին Ստամբուլ իրենց հմտությունները ցույց տալու և բուժզննություն անցնելու համար: Այս փուլում հայտատուների մոտ 40%-ը հիմնականում առողջական խնդիրների պատճառով մերժում էր ստանում և միայն բուժզննման արդյունքում առողջ համարվածները գերմանացի գործատուի հետ անհատական պայմանագիր կնքելուց հետո ուղևորվում էին Գերմանիա⁵⁴⁴: Ի սկզբանե թուրքական իշխանությունները հայտարարել էին, որ մինչ 1967 թ. 220.000 մարդ կմեկնի Գերմանիա աշխատելու, սակայն ըստ պաշտոնական տվյալների՝ 1965թ. այս թիվը գերազանցվել էր, և դեռ 300.000 մարդ էլ

⁵⁴² Göksu T., Türkiye'nin Dış Göç politikası. 21. yüzyılında Türk Dış politikası. editor I. Bal, İstanbul, 2004, s. 127.

⁵⁴³ Այս մասին առավել մանրամասն տե՛ս Розалиев Ю., Особенности развития капитализма в Турции (1923-1960 гг.), Москва, 1972, стр. 297-300, նաև Старченков Р. Трудовые ресурсы Турции. Демографический, экономический и социальные аспекты, Москва, 1981, стр. 101-109.

⁵⁴⁴ Այս մասին առավել մանրամասն տե՛ս Старченков Р., Проблема занятости и миграции населения Турции, Москва, 1975, стр. 114-115.

սպասում էր Գերմանիա մեկնելու իր հերթին⁵⁴⁵, իսկ արդեն 1972 թ. մամուլում տպագրվեց Գերմանիա մեկնած 500.000-րդ թուրք հյուր-աշխատողի նկարը⁵⁴⁶:

Գերմանիա տեղափոխված թուրք հյուր-աշխատողների բնակության, կենցաղի և աշխատանքի պայմաններն այդքան էլ բարվոք չէին. Բեռլինի, Ֆրանկֆուրտի, Քյոլնի պես մեծ քաղաքներում, նրանք ստիպված էին ապրել համակենտրոնացման ճամբարներ հիշեցնող տներում, աշխատել առանց հանգստյան օրերի ու արձակուրդի, կատարել ամենածանր, վտանգավոր գործերը՝ վարձատրվելով տեղացիներից երկու-երեք անգամ քիչ և հաճախ ենթարկվել անհարգալից վերաբերմունքի (Օրինակ, այդ տարիներին մի գերմանական թերթում տպագրված հայտարարության մեջ ասվում էր. «Վաճառվում է ֆերմերական տուն լավ վիճակում: Հարմար է ձիերի և ժամանակավոր աշխատողների տեղավորման համար»⁵⁴⁷): Չնայած այս ամենին՝ թուրքերը չէին շտապում ետ վերադառնալ, քանի որ գերմանական ամենացածր աշխատավարձը, անգամ գործազրկության նպաստը, մի քանի անգամ գերազանցում էր նրանց պոտենցիալ եկամուտը Թուրքիայում: Սա էր պատճառը, որ 1962 թ. դեկտեմբերի 12-ին ռոտացիայի սկզբունքի վերացնելու վերաբերյալ դաշնային բյուրոյի որոշումը միգրանտները մեծ գոհունակությամբ ընդունեցին և մեծմասամբ օգտվեցին աշխատանքային պայմանագիրը վերակնքելու հնարավորությունից: Իսկ 1964 թ. սկսած միգրանտները, օգտվելով ընտանիքների վերամիավորման ծրագրից, սկսեցին Գերմանիա տեղափոխել իրենց ծնողներին, կանանց ու երեխաներին, ինչը անխուսափելիորեն թուլացնում էր նրանց կապը Թուրքիայի հետ և կրկնապատկում Գերմանիայում մնալու հավանականությունը: Թուրքական պետությունն էլ իր հերթին չէր անհանգստանում միգրանտների շուտափույթ վերադարձի մասին, քանի որ տարեցտարի աճող դրամական փոխանցումները մեծապես նպաստում էին տնտեսական մի շարք հարցերի կարգավորմանը: Ավելին, երկրի իշխանությունները սահմանել էին հատուկ տոկոսադրույք արտարժույթով փոխանցումների, թուրքական բանկերում արտարժույթային հաշիվների համար: Գերմանիայում թուրքերի կուտակած միջոցները Թուրքիա բերելու համար անգամ հատուկ պայմաններով ստեղծվեցին միգրանտների բաժնետիրական ընկերություններ⁵⁴⁸: Այս նախաձեռնությունը թեև լայն տարածում չգտավ, բայց ինքը՝ փաստը, արդեն խոսուն է:

1973 թ. համաշխարհային նավթային ճգնաժամի հետևանքով Գերմանիայում, ինչպես և ամբողջ աշխարհում, առաջ եկած տնտեսական խնդիրները ստիպեցին երկրի իշխանություններին կասեցնել ներգաղթողների հոսքը: Սակայն պաշտոնական ներգաղթի կասեցման արդյունքում աննախադեպ չափերի հասած ապօրինի ներգաղթի (մարդիկ որպես զբոսաշրջիկներ կամ հյուրախաղերի մեկնող սպորտային, պարային խմբերի անդամներ հատում էին սահմանն ու այլևս չէին վերադառնում) և ընտանիքների վերամիավորման գործընթացի շարունակման պատճառով գերմանաբնակ թուրքերի թիվը շարունակեց ավելանալ: Իսկ 1980 թ. Թուրքիայում տեղի ունեցած ռազմական հեղաշրջումից հետո մեծ թվով քաղաքական փախստականներ հեռացան Գերմանիա՝ համարելով տեղի թուրքական համայնքի շարքերը: Այս մարդիկ էականորեն փոխեցին Եվրոպայի թուրքական սփյուռքի սոցիալական կազմը և, բացի այդ, նրանք սկսեցին բարձրաձայնել եվրոպաբնակ թուրքերի խնդիրների մասին ու քննադատել

⁵⁴⁵ Розалиев Ю., Классы и классовая борьба в Турции, Москва, 1967, стр. 113.

⁵⁴⁶ The Cambridge History of Turkey, vol. 4: Turkey in the Modern World, Edited by Reşat Kasaba, London, 2008, p. 199.

⁵⁴⁷ Прокопович А., Социально-экономические проблемы миграции турецких рабочих в страны Западной Европы, Турция: История, экономика, политика, Москва, 1984, стр. 237.

⁵⁴⁸ Розалиев Ю., Экономическая история Турецкой Республики, Москва, 1980, стр. 277.

իշխանություններին: Հավանաբար այս փաստը, ինչպես նաև 1981-1984 թթ. սկսված գործազրկությունը ստիպեց գերմանական կառավարությանը ուշադրություն դարձնել երկրի էմիգրացիոն իրավիճակին և առկա խնդիրներին: 1983 թ. կատարվեց միգրանտներից ազատվելու առաջին փորձը. նրանց առաջարկվեց որոշակի գումար հայրենիք վերադառնալու համար⁵⁴⁹: Ծրագրի շրջանակներում հայրենադարձվելու ցանկություն հայտնեց 150 000 թուրք-միգրանտ, սակայն նրանցից միայն 13 000 կարողացավ ստանալ օգնություն, իսկ մնացածի դիմումներն անպատասխան մնացին: Փաստորեն, այս մեթոդը չարդարացրեց իրեն և կարճ ժամանակ անց գերմանական կառավարությունը դրանից հրաժարվեց:

1989 թ. Բեռլինի պատի փլուզումը և դրան հաջորդած Գերմանիայի Դաշնային և Դեմոկրատական Հանրապետությունների միավորումը լրիվ նոր իրավիճակ ստեղծեց նաև երկրում բնակվող թուրքերի համար: Աշխատաշուկան հեղեղվեց Գերմանիայի Դեմոկրատական Հանրապետության (ԳԴՀ) տնտեսապես թույլ տարածաշրջաններից, ինչպես նաև նախկին սոցիալիստական պետություններից եկող ներգաղթյալներով: Բավական բարձր կրթական, մասնագիտական մակարդակ ունեցող, հաճախ լեզվին տիրապետող կամ դրա կրողը հանդիսացող այս մարդիկ աշխատաշուկայում լուրջ մրցակցություն առաջացրին: Բացի այդ, տնտեսապես ավելի հետամնաց ԳԴՀ տարածքի բնակիչները գտնում էին, որ թուրքերից և այլ մուսուլմաններից ստացվող օգուտը մի քանի անգամ ավելի քիչ է, քան նրանց վճարվող սոցիալական նպաստների գումարը, որը ավելի լավ կլիներ ուղղել երկրի երկու մասերի միջև զարգացվածության տարբերությունները վերացնելուն: Այս տարիներին գերմանական հասարակության մեջ սկսեցին տարածում գտնել քսենոֆոբիայի և անհանդուրժողականության դրսևորումները, շատացան ազգային հողի վրա սպանություններն ու հարձակումները: Նման զարգացումները, ինչպես նաև հասարակական-քաղաքական առումով առաջին գաղթարբայթերներից անհամեմատ ավելի ակտիվ միգրանտների երկրորդ սերնդի պայքարն առավել լայն իրավունքներ ունենալու, խտրական վերաբերմունքից պաշտպանված լինելու համար ստիպեցին ֆաշիստական անցյալից ամեն կերպ ձեռքազատվել ցանկացող գերմանական իշխանություններին հասարակության հավասարակշռությունը պահպանելու համար քայլեր ձեռնարկել: 1991 թ. ընդունվեց և 2000 թ. ուժի մեջ մտավ Քաղաքացիության մասին նոր օրենքը⁵⁵⁰, որով քաղաքացիություն ստանալու համար արյան սկզբունքին զուգահեռ սկսեց կիրառվել նաև հողի սկզբունքը, այսինքն՝ Գերմանիայի տարածքում ծնված ցանկացած մարդ հնարավորություն ստացավ այդ երկրի քաղաքացի դառնալ: Այս օրենքը նպաստեց միգրանտների շարքերում քաղաքացիների թվի ավելացմանը: Եվս մեկ կարևոր քայլ դարձավ բազմամշակութայնության գաղափարի առաջ քաշումը: Բազմամշակութայնության դրոշի ներքո սկսեցին իրագործվել մի շարք ծրագրեր, այդ թվում լեզվի, մշակույթի դասընթացներ, սեմինարներ ու վեհաժողովներ, ընդունվեցին մի շարք փաստաթղթեր, այդ թվում 2008 թ. ստորագրված ինտեգրման պլանը: Այս, ինչպես նաև մի շարք այլ հանգամանքների պատճառով թուրք ներգաղթյալների երրորդ սերունդը շատ է տարբերվում 1960-ականների հյուր-աշխատողների սերնդից: Նրանց մեծ մասը լավ տիրապետում է գերմաներենին, որոշ չափով ընդունել ու յուրացրել է տիրող բարբերը: Վաստակած գումարները նրանք մեծ մասամբ ներդնում են Գերմանիայում, այլ ոչ թուրքիայում: Բավական է նշել միայն, որ Գերմանիայում սեփականություն ունեցող

⁵⁴⁹ Այս մասին ավելի մանրամասն տե՛ս Նահապետյան Հ., Թուրք-ադրբեջանական կառույցների հակահայկական գործունեությունը, Երևան, 2010, էջ 72:

⁵⁵⁰ Diehl C., Blohm M., Rights or Identity? Naturalization Processes among "Labor Migrants" in Germany, International Migration Review, Vol. 37, No. 1 (Spring, 2003), The Center for Migration Studies, New York, p. 135.

թուրքերի քանակը վերջին 10 տարում 6%-ից հասել է 25%-ի: Թուրք ձեռներեցները բավական ակտիվ են գերմանական շուկայում՝ մասնավորապես սննդի, շինարարության, տեքստիլ արդյունաբերության, տուրիզմի ոլորտներում: 2011 թ. տվյալներով Գերմանիայի խորհրդարանի երկու պալատներում, ինչպես նաև դաշնային նահանգների (հողերի) խորհրդարանների կազմում 80 թուրք պատգամավոր կա, որոշ քանակով թուրքեր աշխատում են նաև գործադիր իշխանության համակարգում: Արժե նշել առանձնապես ակտիվ գործունեությամբ աչքի ընկնող Կանաչների առաջնորդ Ջեմ Օզդեմիրին, Մոցիալ-դեմոկրատական կուսակցության փոխնախագահ Այդան Օզդուզին⁵⁵¹, Ներքին Սաքսոնիայի սոցիալական ապահովության ու ինտեգրացիայի նախարար Այգյուլ Օզքանին⁵⁵² և այլն: Գերմանիայի մշակութային, հասարակական, սպորտային կյանքում էլ մեծ է թուրքական ծագում ունեցողների թիվը: Չնայած սրան՝ ընդհանուր առմամբ, թուրքական համայնքն ավանդաբար հետ է մնում գերմանացիներից թե՛ կրթության, թե՛ բարեկեցության մակարդակով: Թուրքերի երեխաների կեսից ավելին մի կերպ է ավարտում միջնակարգ դպրոցը⁵⁵³: Ավանդաբար, նրանց շրջանում շատ բարձր է հանցավորության մակարդակը. բավական է հիշատակել միայն «պատվի սպանությունների» կամ «արյան վրեժի» ինստիտուտի մասին: Խոսելով թուրքերի շրջանում ինտեգրացիոն գործընթացների մասին՝ նկատենք, որ այսօր էլ Գերմանիայի մեծ քաղաքների թուրքական թաղամասերում խանութների ցուցափեղկերը թուրքերենով են, սրճարաններում թուրքական ուտեստներ են մատուցում ու թուրքական երաժշտության ներքո թուրքերենով քննարկում օրվա նորությունները, դիտում թուրքական հեռուստաալիքներ: Այս վիճակն իր հերթին առաջ է բերում մի շարք խնդիրներ. այդպիսի ընտանիքների երեխաները դաստիարակվելով թուրքական ոգով, հետագայում բախվում են գերմանական և թուրքական հասարակությունների միմյանց հակասող նորմերի, բարքերի աններդաշնակության հարցին, որն առաջ է բերում լուրջ բարդություններ ինտեգրացիայի ասպարեզում: Նրանցից շատերի համար Թուրքիան հեռու և անծանոթ մի երկիր է, բայց գերմանական հասարակության համար էլ նրանք խորթ են ու անընդունելի:

Իր հերթին գերմանացիների վերաբերմունքը թուրքերի նկատմամբ միանշանակ չէ. թեև նրանց հոծ բնակության վայրերում տեղացիները կարծես թե հարմարվել են թուրքերի ներկայության հետ, օրինակ թուրքական արագ սնունդը դարձել է գերմանական առօրյայի անբաժանելի մասը, իսկ նոր մզկիթի բացումը չի ուրախացնում, բայց մտահոգվելու առիթ էլ չի տալիս, սակայն, այնուամենայնիվ, գերմանացիների մի նշանակալի մաս երկրում բնակվող մուսուլմաններին և, մասնավորապես, թուրքերին է համարում առկա սոցիալական, ֆինանսական, հասարակական խնդիրների գլխավոր մեղավորներից (նկատի ունենալով՝ թուրքերի շրջանում բնական աճի արագ տեմպը, գործազրկության բարձր մակարդակը, տարատեսակ սոցիալական նպաստներից օգտվողների մեծ քանակը, հանցագործների թիվը, խառնամուսնություններն ու այս համատեքստում գերմանացիների կողմից իսլամի ընդունելու դեպքերը և այլն) և կտրականապես դեմ է նրանց իրավունքների ընդլայնմանը:

Այս ամենը ապացուցում է, որ 2010 թ. Գերմանիայի կանցլեր Անգելա Մերկելը բնավ չէր չափազանցնում՝ հայտարարելով, որ բազմամշակութայնությունը որպես գաղափար

⁵⁵¹ Hastürk M., Almanya siyasetinde Türk rüzgârı esiyor, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2011/12/06/almanya-siyasetinde-turk-ruzgari-esiyor>

⁵⁵² Alman siyasetinde Türk kökenliler, <http://www.dw.de/alman-siyasetinde-t%C3%BCrk-k%C3%B6kenliler/a-15481848>

⁵⁵³ Bozkurt A., Education the key for Germany's Turks, <http://www.todayszaman.com/columnist-261884-education-the-key-for-germanys-turks.html>

տապալված է⁵⁵⁴: Մոտ երկու տասնամյակ տևած այս նախաձեռնության ընթացքում կողմերը չկարողացան ընդհանուր հայտարար գտնել և սկսել կառուցողական երկխոսություն: Հետևաբար, այսօր էլ խնդիրն իր ողջ սրությամբ շարունակում է գոյություն ունենալ Գերմանիայի հասարակական կյանքում և պահանջում է ավելի նոր մոտեցումների վրա հիմնված ինտեգրացիոն նոր մոդելների ձևավորում:

Վերջում կցանկանայինք նաև անդրադառնալ գերմանաբնակ թուրքերի նկատմամբ Թուրքիայի Հանրապետության վարած քաղաքականությանը: Ինչպես արդեն նշել ենք, սկզբում նրանք ընկալվում էին որպես արտարժույթային տրանսֆերներ ապահովողներ, սակայն ներկայումս թուրքական իշխանություններն արտերկրյա թուրքական համայնքները (և առաջին հերթին Գերմանիայի համայնքը որպես ամենամեծն ու ազդեցիկը) դիտարկում են որպես Թուրքիայի շահերի արտահայտման և լոբբինգի լավագույն միջոց ամենատարբեր հարցերում (Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման դեմ պայքարից մինչև աջակցություն Թուրքիայի ԵՄ անդամակցությանը) և ամեն կերպ փորձում սատարել նրանց: Մասնավորապես, Գերմանիայի թուրքական համայնքի ստեղծման հիսունամյակին նվիրված միջոցառումների ընթացքում թե՛ նախագահ Արդուլլահ Գյուլը, թե՛ վարչապետ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը նշեցին, որ պատրաստ են ցանկացած պարագայում աջակցել իրենց ազգակիցներին: Էրդողանը նույնիսկ խոստացավ, որ այն թուրքերի համար, ովքեր որոշել են ի օգուտ Գերմանիայի քաղաքացիության հրաժարվել թուրքականից, թողարկել թուրքական անձնագրին համարժեք այսպես կոչված «կապույտ քարտեր»⁵⁵⁵: Միննույն ժամանակ Էրդողանը կոչ արեց թուրքերին ինտեգրվել, բայց չձուլվել և դրա համար նախ սովորել թուրքերեն, հետո գերմաներեն, քանի որ բազմազանությունները հասարակության հարստությունն են: Իսկ Արդուլլահ Գյուլը գերմանական լրատվամիջոցներին տված հարցազրույցում, պնդելով, թե Գերմանիան սխալ քաղաքականություն է վարում ներգաղթյալների նկատմամբ և ոտնահարում է նրանց իրավունքները, նշել է. «Գերմանիայի նախագահը պետք է հիշի, որ ինքը իր երկրում ապրող նաև միլիոնավոր թուրքերի նախագահն է: Ես Թուրքիայում ապրող բոլոր փոքրամասնությունների՝ գերմանացիների, քրիստոնյաների, հրեաների ու հայերի նախագահն եմ, նշում եմ նրանց տոները, այցելում եմ նրանց սրբավայրերը»⁵⁵⁶: Այս հայտարարությունները խիստ հետաքրքրական են, քանի որ ի ցույց են դնում թուրքական կառավարող շրջանակների վարած երկակի ստանդարտների քաղաքականությունը. արտերկրում բնակվող թուրքերի ինքնության պահպանման ու իրավունքների պաշտպանության խնդիրները բարձրաձայնելուն զուգահեռ, սեփական երկրում նրանք շարունակում են ոտնահարել փոքրամասնությունների իրավունքներն ու ամեն կերպ նպաստում նրանց ուժացմանը:

Այսպիսով, XX դ. երկրորդ կեսին, տնտեսական վերելքի տարիներին սկիզբ առած աշխատուժի ներգաղթի արդյունքում ներկայումս Գերմանիան միգրանտների թվով աշխարհում առաջիններից մեկն է: Թեև միգրանտներն արդեն վաղուց դարձել են երկրի անբաժանելի մասը, տեղի բնակիչների և հատկապես մուսուլման միգրանտների մշակույթների, ավանդույթների, կենցաղի միջև առկա տարբերությունները փոխադարձ անվստահություն, դժգոհություններ ու լարվածություն են առաջացնում: Անցած տարիների ընթացքում Գերմանիայի իշխանությունները մի կողմից միգրացիան նվազեցնելու, մյուս կողմից էլ երկրում բնակվող միգրանտներին ինչ-որ կերպ ինտեգրելու

⁵⁵⁴ Angela Merkel declares death of German multiculturalism, <http://www.guardian.co.uk/world/2010/oct/17/angela-merkel-germany-multiculturalism-failures>

⁵⁵⁵ Başbakan Erdoğan'dan 'Mavi Kart' sürprizi, <http://www.Turkpress.De/Siyaset/Basbakan-Erdogandan-mavi-kart-surprizi>

⁵⁵⁶ Cumhurbaşkanı Gül'ün Türk ve Alman Gazetelerine Ortak Demeci Açıklaması, <http://www.sondakika.com/haber-cumhurbaskani-gul-un-turk-ve-alman-gazetelerine-2991833/>

համար ձեռնարկել են քայլեր, որոնց արդյունքներն իրենց իսկ գնահատմամբ գոհացուցիչ չեն: Ցայսօր թուրքերի բավականին մեծ մասը շարունակում է գետտո հիշեցնող թուրքական թաղամասերում ապրել գերմանականից խիստ տարբեր ու դրա հետ գրեթե չհասվող իրականության մեջ:

ТУРЕЦКАЯ ОБЩИНА ГЕРМАНИИ (1960-2000-ЫЕ ГОДЫ): КРАТКИЙ ОЧЕРК

Наира Погосян

(резюме)

Турецкая община Германии сформировалась в 60-ых годах XX века в результате государственной политики поощрения иммиграции дешевой рабочей силы (гастарбайтеров). За прошедшие полвека она превратилась в самую крупную и значимую иностранную общину страны. Ее представители активно вовлечены в политическую, культурную, экономическую, общественную жизнь немецкого общества. Вместе с тем, кардинально различные культурные, социальные, бытовые нормы и традиции турок-мусульман и принимающего общества, неготовность обеих сторон на компромисс становятся причиной непонимания и нетерпимости, препятствуют всесторонней интеграции. Государственная политика мультикультурализма как средства мирного сосуществования разных общин, проводимая в последние 20 лет, по признанию самих немецких властей потерпела крах. а современном этапе необходима разработка новых моделей взаимодействия с учетом прежних недостатков, а также потребностей динамично меняющегося общества.